

Natur på skjermen

Av HANS CHR. ALSVIK

Det var en gang -og det er ikke så lenge siden- at mange av programmene fjernsynet sendte om dyr, var myntet på barn og fortalte idiotiske historier om kenguruer som ringte i telefonen eller løver som stekte pannekaker. Om man drister seg til å antyde at det kunne bli vel mye menneskeliggjøring av dyr ikke minst for byunger som snaut nok hadde sett ei ku, var det få eller ingen som så noe betenkelig i det.

Det var en gang -og det er heller ikke så lenge siden- at mange av de andre programmene fjernsynet sendte om natur, var fritatt for nær sagt enhver faglig vurdering. Om en dristet seg til å antyde at man iallfall burde bruke rett navn på de forskjellige artene man hadde bilde av -ikke kalle snøugle for polarugle, vandrefalk for pilgrimsfalk, gråtrost for bjørktrøst, fiskeørn for fiskefalk osv. osv. ja, da fikk en kanskje til svar at det umulig spilte noen rolle ettersom fuglene jo var søte å se på likevel....

Nå gjøres det fortsatt feil i fjernsynets naturprogrammer, noen av dem tilmed formidable, men det er ingen overdrivelse å si at det ser bedre ut på skjermen nå enn for ti år siden. Det skulle da også bare mangle. Naturbevisstheten, natursynet, naturkunnskapene hos de fleste er av høyere kvalitet enn før. Folk lar seg rett og slett ikke by hva som helst. (I parentes bemerket: også fjernsynet har nok en del av æren for det).

Det skal også være nevnt at NRK/TV, som har spesialister på mange områder fra utenrikspolitikk via matlaging til ishockey, ennå

Haukugle

(Jon Arne Sæter)

ikke har sett det som viktig å tildele noen det formelle ansvar for et stort og viktig programområde som natur, men vi sender atskillige timer slikt stoff i løpet av et år, og iallfall for egen regning sier jeg gjerne noe om hva som ligger bak utvelgelsen og produksjonen av slikt stoff.

Utvalget er ennå stort, men atskillige av de utenlandsproduserte programmene faller bort av flere grunner. Den viktigste: at de ikke holder mål rent faglig. Andre: at de er langdryge, likegyldige, overdramatiserte, tilmed spekulative. Kanskje utelukkes sytti prosent av slike grunner, men det er mange igjen, og de som slipper igjennom og kommer på norske skjermer, gjør det hovedsaklig fordi de er dyktig laget og/eller fordi de har en viss relevans til hjemlige forhold.

Og nå synes jeg det begynner å bli interessant.

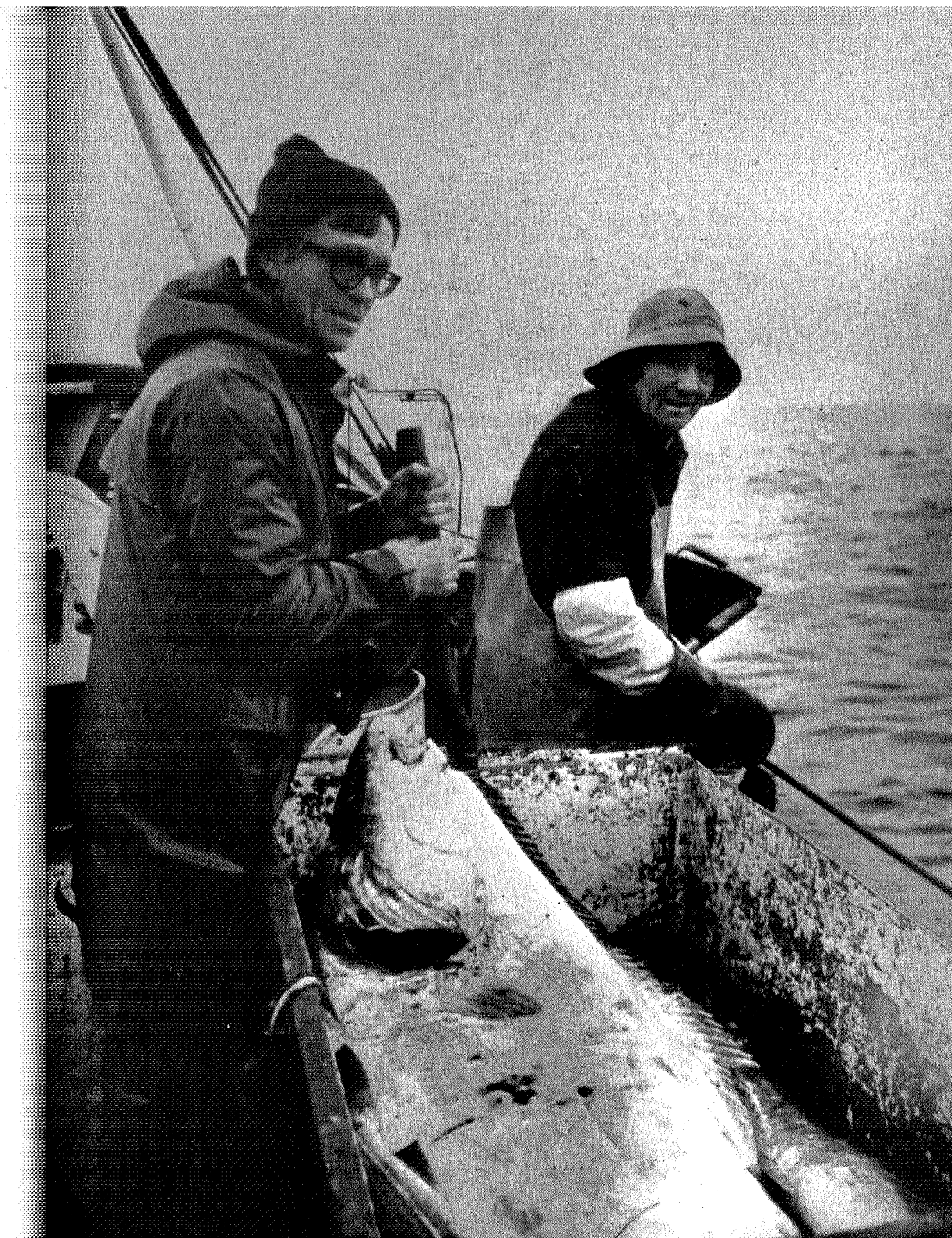
Moderne opptaksteknikk har satt ressurssterke programmakere i stand til å vise oss naturen slikt intet menneskelig øye har sett den før. Vi kan sitte inne i strutseeget og se det sprekke slik strutseungen ser det. Vi kan ligge neddykket og se isfuglen stupe fra klar himmel, bryte vannspeilet og spidde en liten mort. Vi kan sitte på liljens støvbærer som på en trone og ta imot insektene når de kommer for å ete, ligge skjult i lundefuglens reirgang og se ungen omkomme av mangel på mat, seile sammen med gribbene over Serengeti, avlure haien dens angrepsteknikk i havet, svømme med selen under politen. Brukt i en sammenheng er slike scener med på å utvide våre kunnskaper og vår forståelse av den finstilte mekanismen naturen som et hele er. Jeg husker med fryd en professor i zoologi som etter et TV-program ringte og sa at nå forsto han endelig fluens flygeteknikk, og en radartekniker som i et helt kvarter snakket om hvilke dyktige navigatører trekkfuglene er. -Jeg kan jo bare pakke sammen, konkluderte han.

La oss holde fast ved dette: naturprogrammene skal utvide våre kunnskaper og vår forståelse. De kan hjelpe oss til å ta riktige standpunkter og til å begripe noe om oss selv og vår plass i sammenhengen.

Men kan det ligge en fare i dette å eksponere natur så teknisk briljant, så «fullkomment», så avslørende? Er det kanskje slik at ens

Artikkelforfatteren (t.v.) har laget naturprogrammer for fjernsynet fra både fjell og sjø. Her under sistnevnte forhold, med en solid kveite «på kroken».

(Nils Haugen)

egen beskjedne søndagstur eller fjellvandring blir temmelig blek ved siden av sensasjonene på skjermen? Hvem ser en fjellvåk i kvitauet når han går i Innerdalen? Hvem ser et eneste dyr i Bymarka? Mens det vrimlet av dem i regnskog-programmet kyelden før.

Nå, jeg tror vel egentlig ikke at særlig mange begrenser naturopplevelsene til skjermen på grunn av den høyere tekniske kvaliteten der enn ved Riasten en blåsende septemberdag, men jeg synes det er viktig at vi i fjersynet også formidler natur *uten* de store sensasjonene, så noenlunde slik enhver kan oppleve den hvis han eller hun vil. Om vi, fotografen, lydteknikeren og jeg, oppholder oss tre-fire dager ved Gaulosen på den tid vi er blitt tildelt produksjonskapasitet, og bruker de tekniske remedier som øyne og ører, klipper det hele sammen og sier at javel, dette var det vi så; vi hadde regn og solskinn, vind og stille; vi fikk ikke bilder av grågjessene, vi kunne ønsket oss nærmere vipeflokkén, men slik var det altså; da tror jeg vi en bit på vei formidler en opplevelse som ligner på den du også kunne ha.

Gakk hen og gjør ligeså. Nettopp det!

Vi bør prøve å tenne nysgjerrigheten. Vise at det utenfor mange stuedører er mye å se, høre og oppleve, for selv i det nærmeste og enkleste er det gåter å løse, selv der er det skjønnhetsopplevelser å hente. Også dem skal vi naturligvis prøve å formidle. Kanskje har de like stor preventiv verdi som en evig løftet pekefinger, for ikke å si knyttneve, mot forurensingen, ressursødingen og alt slikt.

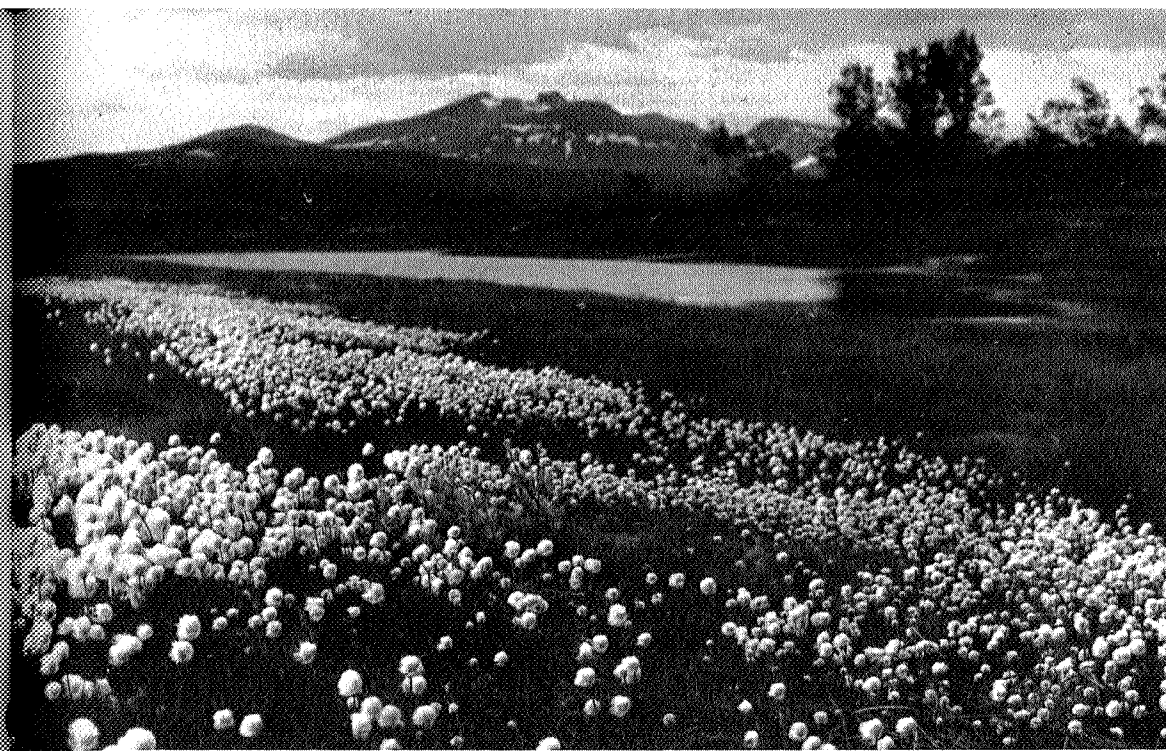
Så vil kanskje noen innvende: hvorfor ikke ligge fire måneder i Gaulosen i stedet for fire dager å få alt dere vil ha?

Svaret er enkelt: mangel på tid og penger. Og det kan tilføyes: de internasjonalt kjente produsentene ville om det trengtes, ikke nøyde seg med fire måneder heller. De ville brukt fire år.

Jaha, så er vi ved dette med pengene igjen. Skjønt la oss ta det med tiden først.

Fjersyn er her i landet stort sett en tungrodd og langsom produksjonsform, ikke minst når det gjelder naturstoff. Det er meget begrenset hva man rekker, og det er svære delområder av stoffet en sjelden får tid til. Tenk bare på jakt, fiske og friluftsliv som utøves av hundretusener nordmenn.

En sjelden gang kan du kanskje bruke tre-fire opptaksuker på et prosjekt, men bare en sjelden gang. Det er alltid noe du ikke rekker.

Myrull med Sylene i bakgrunnen.

(Kjetil Waagbø)

Og dermed et hopp tilbake til noe jeg sa om det innkjøpte stoffet: det kan slippe igjennom og komme på norske skjermer fordi det har en viss relevans til hjemlige forhold. Med andre ord: fordi det er så lite en rekker selv, er det mer fristende å kjøpe et jevnt godt program om en hjemlig art som piggsvin eller fiskeørn enn et teknisk bedre program om en fremmed art som maursluker eller shikrahauk.

Gjennkjennelse er et viktig moment. Det betyr ikke at vi skal bli provinsielle, og det har programutbudet heller ikke vært.

Men nå kommer vi til dette med pengene. Endelig.

Det er ikke stort vi har å rutte med i NRK, og det ser ikke nettopp ut til å skulle bli mer heller i de nærmeste årene. Vi er små sammenlignet med svenskene. Vi er ørsmå sammenlignet med britene, men vi er alle urolige foran den utviklingen vi bare aner på den såkalte mediafronten.

Det blir forhåpentlig ikke verre enn at vi også i 1990 kan legge oss til ved Gaulosen i fire dager og vise hva vi så - om det finnes noen Gaulos da. Hva så med de større ærgjerrige prosjektene? Ingen vet.

Dypholma og Sylene

(Kjetil Waagbø)

Foreløpig kan vi iallfall prøve å møte problemene ved samarbeid mellom de nasjonale fjernsynselskapene. Det er det vi gjør med den store naturhistoriske serien «Den levende planeten», som lanseres i NRK, SVT og BBC neste år, nesten tolv timer program skutt av verdens beste filmfotografer over hele kloden, forhåpentlig et godt eksempel på hva natur kan være på skjermen.

Men til slutt og enda en gang: selv om vi der vil få se natur i Antarktis og Kalahariørkenen, selv om vi skal dykke i Nordishavet og vandre i Himalayas høyder, skulle jeg gjerne fått tid til noen opptaksdager på Tarva!

Hva er våren uten fuglesang

Av JON ARNE SÆTER

Finnes det noe vakrere enn å høre småfuglenes energiske og melodiose sang om våren? De optimistiske meisene begynner å synge tidlig på ettervinteren bare sola gløtter såvidt fram. Støren er en av de første trekkfuglene. Den kommer gjerne i midten av februar eller begynnelsen av mars og tar plass på telefonstrengen og underholder oss med sin variasjonsrike sang. Av de insektetende sangerne er det gransangeren som er her først. Allerede i slutten av april hører vi dens velkjente «tjipp-tjapp» fra varme solhellinger. Så kommer de som perler på ei snor, den ene trekkfuglen etter den andre. I begynnelsen av juni er skogens musikkrepertoar komplett.

Det er stort sett bare om våren og tidlig på sommeren vi kan høre fuglesangen. Dette har sammenheng med den betydning sangen har i forplantningssesongen. Det er sjelden fuglene synger utenfor det territoriet de forsvare i reirtida.

Mange fuglearter har flere sangstrofer med ulik betydning. De kan f.eks. ha en egen sang som brukes når fremmede artsfeller jages vekk fra territoriet. En annen versjon benyttes til daglig for å fortelle at dette er privat eiendom. En tredje sangvariant brukes når innpåsletne rivaler jages ut av territoriet. Og under kurtisen synger fuglen ofte på en helt spesiell måte.

Utenfor hekkesesongen synger fuglene forholdsvis sjelden. Sangen er da på langt nær så vakker og kraftig. Som oftest høres bare en svak kvitring.

Det er stort sett bare hannen som synger. Det er hans oppgave å hevde parets territorium. Hunnen er opptatt med andre sysler i